

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.н. Юлия Георгиева Дончева, PhD

Русенски университет „Ангел Кънчев“

относно материалите на докторант *Ставрула-Елисавет Апостолос Каллиондзи*, за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“, в област на висше образование 1. Педагогически науки, по професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика – Интеркултурно възпитание), с научен ръководител доц. д-р Лора Спиридонова, в Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по науки за образованието и изкуствата с тема на дисертационния труд: *„Модел за ранно развитие на грамотността при деца билингви – гръцкият език като втори език в мултикултурната детска градина“*.

Данни, констатация и преценка на конкурсната процедура, докторантурата, дисертацията, автореферата и публикациите за конкурса.

1. Съответствие на процедурата с действащата нормативна уредба. Данни за конкурса и докторантурата – На основание чл. 4 от Закона за развитие на Академичния състав в Република България (обн. ДВ, бр. 38 от 21.05.2010 г., изм. ДВ. бр. 81 от 15.10.2010 г., изм. ДВ бр. 101 от 28.12.20210 г.; изм. бр. 68 от 02.08.2013 г., в сила от 02.08.2013 г.; изм. И доп., бр. 30 от 03.04.2018 г., в сила от 05.05.2018 г.), решение на Факултетния съвет на Факултет по науки за образованието и изкуствата от 18.12.2024 г., Протокол № 16 и на основание Заповед № РД-38-9 от 08.01.2025 г. на Ректора на Софийски университет, редовен докторант Ставрула-Елисавет Апостолос Каллиондзи е отчислена с право на защита (Заповед за отчисляване № РД-20-801, 08.04.2024 г.), както и с положително

решение на първичното звено за готовност и е открита процедурата ѝ. Даден е ход за защита на дисертационния труд. Спазени са всички предварителни законови и нормативни правила предвидени по настоящата процедура.

2. Общо биографично представяне на кандидата (образование, квалификации, професионален опит и др.).

Ставрула-Елисавет Апостолос Каллиондзи е родена на 17 октомври 1988 г, в град Александрополис, Беломорска Тракия. От представената изключително кратка автобиография е видно следното: **Образование** – *Образователно-квалификационна степен „Бакалавър“* в Department of Greek Philology, Democritus University of Thrace. *Образователно-квалификационна степен „Магистър“*, Em. Ed. Educator officer в Democritus University of Thrace. *Сертифицирана е в I.T. – Microsoft Office – ECDL Progress Certificate* през 2008 г.

Квалификация и професионален опит - от 2012 до сега - Частен преподавател по гръцки език и литература, служител в семейна компания. От 2017 до сега - преподавател по гръцки език и литература в частна институция (Anodos, Alexandroupoli, Evros)

Семинари:

2019 – “Special Education, University of the Aegean, 400 часа;

2020 – “Intercultural Education”, University of the Aegean, 400 часа;

13. 04. 2020 - “Learning Difficulties & Behavior Disorders at the Contemporary School”, 6 часа.

Докторантката е с желание, стремеж и реализация към обучение, особено като това последното до момента, а именно образователна и научна степен доктор (PhD).

3. Актуалност на проблематиката на дисертационния труд.

Актуалността на темата „*Модел за ранно развитие на грамотността при деца билингви – гръцкият език като втори език в мултикултурната детска градина*“ е значима по няколко причини:

В съвременното общество, характеризиращо се с глобализация и миграция, все повече деца растат в двуезични или многоезични среди. Развитието на грамотността при деца билингви е важен аспект, влияещ на тяхната езикова компетентност, когнитивно развитие и социална интеграция. В този контекст, гръцкият език като втори език в мултикултурна среда предполага нуждата от специфични методи и подходи за обучение, отговорящи на индивидуалните потребности на децата.

Второ, бесспорен факт е, че ранното усвояване на грамотността в двуезична среда е свързано с по-добри академични постижения и социална адаптация. Разработването на ефективни модели за ранно развитие на грамотността при деца, говорещи гръцки като втори език, може да предостави нови възможности за обучение и развитие, които да подобрят резултатите на децата в образователната система.

Трето, темата е актуална и от културна гледна точка, тъй като многообразието обогатява учебния процес и насърчава межкултурния диалог. Развитието на грамотността при деца билингви не само че подпомага тяхното езиково развитие, но също така насърчава уважението и разбирането между различни култури, което е особено важно в мултикултурни общества. Добре организираната учебна обстановка, създаваща условия за взаимно уважение и участие, играе важна роля в намаляването на бариерите в комуникацията и в изграждането на социални и емоционални умения у децата.

Увеличаваша се мултикултурност: С глобализацията и миграционните потоци, все повече деца с различен етнически и културен произход се обучават в една и съща учебна стая. Това води до необходимост от адаптиране на подкрепяща среда и подходите на преподаване, насърчаващи разбирателството и толерантността между подрастващите.

Значение на комуникацията и взаимодействието: В мултикултурната среда, децата често се сблъскват със стереотипи и предразсъдъци. Същевременно, успешната комуникация между тях може да бъде бариера или мост към ефективно учене. Чрез насърчаване на взаимодействието, учебното и игровото пространство може да стане място за обмен на идеи, култури и лични преживявания, подпомагащи не само академичните постижения, но и социализацията и интеграцията на малките.

Подкрепа за социално емоционалното развитие: Пространството има потенциала да стимулира емоционалното и социалното развитие, особено в мултикултурна среда. Изграждането на доверие и взаимоотношения между децата в общата стая/занималня може да доведе до намаляване на социалната изолация и до по-добра интеграция на всички, независимо от техния произход, религия, етнос и т.н.

Развитие на приобщаващи педагогически подходи: Модерните образователни подходи все повече поставят акцент върху приобщаването и разнообразието. Чрез учебното, игровото и езиково пространство, учителите могат да създадат условия за включване на всички в образователния процес, явяващо се основно изискване в съвременното образование.

В обобщение на казаното по-горе: темата за модела за ранно развитие на грамотността при деца билингви, особено с акцент на гръцкия език в мултикултурната детска градина, е изключително актуална и важна. Тя не само че предоставя основа за академичен успех на децата, но също така допринася за социалната им интеграция и културното обогатяване на обществото. Освен това е и социален фактор, формиращ начина, по който децата си взаимодействат, комуникирайки, учейки се един от друг в мултикултурната стая/занималня.

Тук искам да поздравя научния ръководител на докторантката, доц. д-р Лора Илиева Спиридонова, за финализирането на този научен труд. Всяко едно изследване, теоретично, практическо или практико-приложно, свързано с акцент върху разработване на *"Модел за ранно развитие на грамотността при деца билингви – гръцкият език като втори език в мултикултурната детска градина"* показва важността в създаването на условия за ефективно взаимодействие и комуникация между децата от различни култури, етноси, религии и т.н., явяващо се не само преодоляване на езиковата бариера, но и основа за тяхната социализация, развитие на умения и осигуряване на равен достъп до образованието. Поздравления!

4. Структура и съдържание на дисертационния труд. Данни за дисертацията – Съдържанието на дисертационния труд включва: **Теоретична част** - Глава 1: Изясняване на основните термини; Глава 2: Изучаване на втори/чужд език и неговите специфики в предучилищна възраст; Глава 3: Индивидуални различия в усвояването на втори език; Глава 4: „Неудостовереният билингвизъм“ в Гърция: „имигрантски“ езици – езиците на имигрантите; Глава 5: Гръцкият език като втори език и като чужд език в диаспората – образователни действия и нови данни за ранното езиково обучение. **Изследователска част** – Глава 6:

Методологическа рамка и Глава 7: Резултати. Тук, в последната глава, са представени *изводите* и *приносите* на авторката в областта на проведените и изведени като факти резултати от конкретното научно изследване. На цели 19 страници е представен списък на използваната литература, библиографията. Записката е с в общ обем от 186 страници. Визуализирана е с графики, таблици, фигури, доказващи и показващи авторската концепция и лична разработка. В края е включен списък на публикациите на докторантката.

5. Научнотеоретични и практико-приложни приноси.

Съдържание и оценка на научните приноси - Темата за ранното развитие на грамотността при деца билингви, особено в контекста на гръцкия език като втори език в мултикултурна детска градина, е изключително актуална и важна. Докторант Ставрула-Елисавет Апостолос Каллиондзи извежда 5 (пет основни) както и заключение и изводи, които съответстват и колерират на дисертабилното изследване. Приемам нейната формулировки, аз ще ги допълня от своя страна по следния начин:

- **Реализирано е теоретично изследване на двуезичието, като дефиниции, понятия, терминология, хипотези, фактори, структури и т.н.** Разработен е модел за изучаване на билингвизма и неговото влияние върху когнитивното развитие на децата. Разширени са теоретичните рамки относно двуезичието, включително модели за взаимодействие между езиците и тяхното влияние върху когнитивното и социално развитие на децата.

- **Търси се корелация между грамотност и езиково развитие.** Научно се анализира влиянието на двуезичието на развитието на основни грамотностни и комуникативни умения като слушане и разбиране.

Дефинират се специфични акценти върху различията в научаването на гръцкия език в сравнение с родния език на децата.

- **Установени са културни аспекти на обучението.** Проучването от своя страна разглежда и по какъв начин, как културните контексти и идентичности на децата влияят на тяхното езиково и грамотностно развитие. Например, как семейната среда и мултикултурната общност формират езиковите навици.

Научно-приложни приноси:

- **Разработен е образователен модел/програма.** Създадена е специфична програма, модел, методика за обучение, която да интегрира гръцкия език в мултикултурната детска градина - високо функционална и приложима, улесняваща усвояването на втория език.

- **Методика за оценка на грамотността.** Разработени и апробирани са инструменти и методи за оценка на езиковите умения на билингвистичните деца, включващи индивидуално и групово оценяване, отразяващи напредъка на децата в усвояването на гръцкия език.

- **Въз основа на апликационния принцип е разгледана Когнитивна теория на обучението** с цел приложението ѝ, на базата на която да се даде обяснение как децата усвояват нови езици и как различията в езиковата среда (например, двуезичие) могат да повлияят на развитието на компетенциите.

- **Обърнато е внимание на Социокултурни теории,** в контекста, на които е изследвана ролята на социалните взаимодействия и културните контексти в обучението на деца билингви. Теориите на Виготски и другите социокултурни теории могат да предоставят важна основа за разбиране на процеса на усвояване на втория език.

- **Стимулиране на културното разнообразие.** Мултикултурните стаи, занимални, предлагат възможности за споделяне на част от своята, лична култура, традиции и език, което може да обогати учебната и игрова среда и да помогне за изграждането на уважение към различията. Това е позитивен аспект на мултикултурната среда, който може да бъде подчертан чрез разнообразие от ресурси, изобразяващи различни култури и традиции.

- **Развитие на комуникационни умения.** Когато децата се намират в мултикултурна стая, те често се учат, научават се, как да общуват помежду си, с връстниците си, които говорят различни езици и идват от различни култури. Това развива не само езиковите им умения, но и уменията за сътрудничество, толерантност и разбирателство.

- **Подкрепа за развиване на социални и емоционални умения.** Мултикултурната среда може да бъде подкрепяща за развиване на социални и емоционални умения, по този начин децата се учат да уважават различията, да решават конфликти и да сътрудничат в разнообразна среда.

- **Подобрена емоционална безопасност.** Когато се намират в подкрепяща и приобщаваща среда, те се чувстват по-сигурни и по комфортно. Това може да намали стреса, свързан с културни различия, и да създаде пространство, в които всеки да се чувства ценен и разбран.

- И други.

Обобщавайки задължителната част от становището за приносните моменти на научния труд ще отбележа, че разработки от този род трябва да намерят място в научната литература, за да могат педагогическите, непедagogически специалисти, експертите, заинтересованите по проблематиката, а също и родителите, да открият своите отговори.

6. Данни за автореферата. Авторефератът следва структурата на дисертацията. Общият му обем е от 51 страници, от които една страница „Научни приноси“ и една страница за публикациите по темата (3 на брой) отговарят на всички стандартни изисквания за синтезирана и адекватна, аналитико-систематична разработка на първичния документ, научния текст, както и обективното отразяване съдържанието на дисертационното изследване. Спазени са научните и техническите изисквания за оформянето и презентирането му в хартиения вариант, и в дигиталния вид като On-line публикация. Коректността е видна, анализирана е научната стойност на научния труд, както и количествените данни по нормативните изисквания в националните и вътрешно-институционалните закони и правилници.

Констатирам с удовлетвореност, че няма допуснати нарушения, относно съответствието на дисертацията и оригиналността на труда с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника към него, Правилника за придобиване на научни степени в СУ „Св. Климент Охридски“ и вътрешните правила на институцията.

7. Публикации по темата на дисертацията (съдържание и изпълнение на наукометричните изисквания).

7.1. Данни за публикациите.

Дисертантът представя 3 (три) публикации по темата на научното изследване, издадени в периода 2022 – 2023 година. Всичките са самостоятелни. Съдържанието им е адекватно и съответства на дисертацията, както като етапност, така и като континуум.

7.2. Преценка за съответствие на научната продукция според изискванията на ЗРАС: Докторантката участва със следната научна продукция, съотнесена към Наукометричните критерии за минималните национални изисквания към научната и преподавателска дейност на

кандидатите за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности, Област 1. Педагогически науки, както следва:

- *Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, Група А, Показател 1 → 50 точки.*

- *Група Г 7. Статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове: 3 брой самостоятелни x 10 точки = 30 точки;*

Публикации - общо **3 броя**, самостоятелни, публикувани в периода от 2022 до 2023 г. **Общ брой** точки по показател Публикации = **30 точки**.

Общ брой точки по показатели от групи А и Г = **80 точки**.

От тук, категорично може да се обобщи, че сумата от показателите на съответните групи **напълно отговаря** на минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ и чл. 1а, ал.1 от ППЗРАСРБ и съответно по чл. 24, ал. 1 на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ (за образователната и научна степен „доктор“) в област на висше образование 1. Педагогически науки, по професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика – Интеркултурно възпитание).

8. Лични впечатления.

Не познавам лично Ставрула-Елисавет Апостолос Каллиондзи, но съдейки по научната продукция – дисертация, автореферат и публикации, предоставена за участие в конкурса, мога да констатирам, че заедно, под професионалното и компетентно ръководене на научния си ръководител доц. д-р Лора Спиридонова, е финализиран научен труд, чиято тематика е особено значима, актуална, не съдържаща значими слабости, които да омаловажат нейните достойнства. Поздравления!

9. Бележки, препоръки и въпроси.

Като препоръка мога да отбележа следното: добре е докторантката да разшири своето участие в международни образователни проекти. Тоест да има стремеж за/към популяризиране на резултатите от изследователската дейност в публикации, конференции, научни срещи и т.н., за да бъдат чути, видими и разпознаваеми.

Въпроси:

- Какви специфични предизвикателства срещате при преподаването на гръцкия език като втори език на деца билингви в мултикултурна среда, и как Вашият модел за ранно развитие на грамотността е адресиран към тези предизвикателства?

- Може ли Вашият модел да се приложи в по-широк мащаб, като национален, например? Посочете, според Вас, трудностите, факторите, които биха възпрепятствали масовото внедряване на концепцията Ви? Например, проблем ли е обучението на персонала? Проблем ли е внедряването на програми за обучение на учители и възпитатели в детските градини, прилагащи ефективни стратегии за обучение и интеграция на втория език, които да им помогнат да разпознават нуждите на билингвистичните деца.

- Какви методи и стратегии използвате за оценка на напредъка в развитието на грамотността при деца, които учат гръцкия език като втори език, и как тези оценки влияят на адаптацията на учебния процес?

- Как виждате като цяло приложението на разработката, в бъдещата Ви конкретна работа (от тук нататък, как ще го/я развивате)?

10. Заключение - Докторант Ставрула-Елисавет Апостолос Каллиондзи е изпълнила задълженията си произтичащи от изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, Правилника на СУ „Св. Климент Охридски“, както и задълженията по съответния индивидуален учебен план на докторанта, тоест отговаря на минималните национални изисквания по чл. 26, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ и чл. 1а, ал.1 от ППЗРАСРБ. Формата и съдържанието на дисертационния труд отговарят на изискванията на чл. 27 от ППЗРАСРБ. Всички административни процедури са спазени.

Имайки предвид гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено в дисертационния труд, автореферата, постигнатите резултати и приноси.

Заявявам своя **положителен вот за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“** на **Ставрула-Елисавет Апостолос Каллиондзи** в област на висше образование 1. Педагогически науки, по професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика – Интеркултурно възпитание).

Изготвил рецензията,

в качеството на член на научното жури:

(Проф. д.н. Юлия Дончева, PhD)

05.02.2025 г.